

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Івасюк В.С. «Регіональна специфіка у становленні та розвитку історичної географії України ХІХ – початку ХХ ст.», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії (в галузі історії) за спеціальністю 032 Історія та археологія

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з планами наукових робіт.

Злочинна російська агресія проти України загострила питання про силу та слабкість України, що далеко не в останню чергу пов'язується з неоднорідністю її населення та еліт. Часто лунають непродумані, провокативні та просто інспіровані ворогами тези про роздрібненість України, «регіональну специфіку» і т.п. Південь України займає одне з провідних місць у цих явищах. Магістральним напрямом дослідницьких зусиль українських вчених має бути соборність України, тобто обґрунтування історичної закономірності а природності процесу формування української етнічної території, споконвічних історичних територій української нації. Саме на погляд на Україну як гомогенний етнічний простір українців спирався підхід В. Антоновича, що в умовах Емського наказу вимушено був одягнений у завуальовані шати. Пізніше цей підхід був інтерпретований в якості «регіонального». Для більшості дослідників актуальним завданням залишається підкреслення регіональних відмінностей в історичному розвитку України, конструювання «регіонів». На наш погляд, «регіональний підхід» в Україні потребує тотальної переоцінки та оновлення, аби не відчувалась суперечність між кричущими завданнями соборності, подолання шкідливого «федералізму». Але робити це слід враховуючи увесь попередній історіографічний доробок і саме в цьому контексті слід розглядати роботу В.С. Івасюк, яка сприяє поглибленню наших уявлень про складний процес усвідомлення понять Україна та українці.

Дисертаційне дослідження виконане в рамках планових тем кафедри історії України Одеського національного університету імені І.І. Мечникова № 163 «Процеси модернізації в Наддніпрянській Україні: соціально-економічні трансформації, традиції європейської інтеграції, інтелектуальна рефлексія» (2016 - 2021, № державної реєстрації 0116Ш05559) та «Формування модерного суспільства на півдні України у світовому контексті: витоки, тенденції, феномени» (2022 - 2026, № державної реєстрації 0122Ш00054).

Наукові положення, розроблені особисто дисертантом та їх новизну.

Дисертаційна робота є першим комплексним дослідженням з регіональної специфіки у становленні та розвитку історичної географії України:

Уперше:

-запропоновано узагальнююче дослідження з розгляду теми регіональної специфіки у становленні та розвитку історичної географії України;

-охарактеризовано зміст історичної географії як спеціальної галузі історичної науки в контексті розвитку історичної науки ХІХ – початку ХХ ст.;

- досліджено процес становлення історичної географії України в університетських центрах як навчальної дисципліни в XIX – початку XX ст.;
- проаналізовані публікації в часописі «Киевская старина», що мають історико-географічний характер;
- визначена роль Наукового товариства імені Тараса Шевченка у розвитку історичної географії України;
- розкрито значення церковної періодики у становленні локальних історико-географічних студій Наддніпрянської і Південної України та публікацій краєзнавчого характеру;
- з'ясовано специфіку досліджень в регіональних центрах України через діяльність наукових товариств та установ.

У роботі вперше введено до наукового обігу документальні джерела з архівосховищ України та Польщі.

Дослідження В.С. Івасюк базується на достатній джерельній та історіографічній базі, має високу фактографічну насиченість. Структура роботи є логічною. Наукова новизна дисертації зумовлена комплексним підходом до вирішення поставлених завдань. Вітаємо амбіційне прагнення Авторки досягнути загальноукраїнську ситуацію, а не замкнутися виключно на півдні України, чи навіть Одесі, як це, на жаль, часто спостерігаємо в одеській історіографії, часто ураженій провінційно-краєзнавчим комплексом. Дисертаційне дослідження має важливе практичне значення, яке полягає в можливості використання основних положень, висновків наукової роботи, у діяльності органів центральної та місцевої влади, педагогічній діяльності. Позитивним є те, що Авторка приділила увагу термінологічному апарату роботи, врахувала іноземну історіографію. Апробація наукового дослідження на конференціях різного рівня та у фахових наукових виданнях є репрезентативною і свідчить про тривалий та глибокий процес опрацювання теми.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються.

Використання апробованих дослідницьких підходів та ерудиція авторки, її обізнаність у проблематиці теми, мали наслідком високий рівень обґрунтованості висновків. Кожна з тез має необхідні посилання та логічно пов'язана з іншими положеннями, які також-у свою чергу отримують документальне підтвердження. Загалом, тези, які виносяться на захист, є обґрунтованими та логічно-последовними.

Наукове та практичне значення дисертаційної роботи.

Практичне значення отриманих результатів дослідження Івасюк В.С. полягає у розширенні історичного контексту дослідження регіональної специфіки у становленні та розвитку історичної географії України XIX – початку XX ст.

Використання результатів роботи.

Матеріали дисертаційного дослідження у подальшому можуть бути використані в узагальнюючих працях з історії України, української науки, наукознавства, спеціальних

історичних дисциплінах, краєзнавчих дослідженнях. Матеріали та висновки дисертації будуть корисними про розробці спеціальних курсів з історії спеціальних дисциплін.

Оцінка мови та стилю дисертації.

Мова дисертації грамотна, стиль викладення - академічний.

Відповідність діючим вимогам щодо оформлення дисертації.

Оформлення дисертації відповідає затвердженим вимогам до оформлення дисертації відповідно наказу МОН України від 12 січня 2017 р. №40 (зі змінами внесеними згідно наказу МОН від 31 травня 2019 р. № 759).

Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту.

Дисертаційне дослідження Івасюк В.С. відповідає спеціальності 032 Історія та археологія.

Зауваження та рекомендації:

1. Вважаємо, що більш продуктивно було не зосереджуватися окремо на «регіональній специфіці», а на спільному та особливому у розвитку історико-географічних студій, де б більш яскраво показати єдність етно-політичного та історіографічного процесу. При тому я переконаний, що не варто зловживати часто розмитим, а іноді й політично-маніпулятивним поняттям «регіон». Загалом це поняття, бадьоре впровадження якого в українську історіографію та побут було суто політичною маніпуляцією та політичним замовленням, вимагає переоцінки та коригування, а може й заміни. Зокрема, варто писати не політично забарвлені «Західна Україна», «Південна Україна» і т.п., а «захід України», «південь України», адже тільки в такому разі і йдеться про географічний підхід, про який згадано на с. 53 дисертації. Натомість Авторці слід було б приділити докладну увагу термінологічному апарату тогочасних праць, в яких слово «регіон» не використовувалося, а побутовали інші поняття, наповнені різними сенсовими відтінками, що було б важливо ретельно розглянути.
2. Потребує уточнення та розкриття вислів Авторки на с. 53 про те, що «Говорячи про Україну та українські терени, ми маємо на увазі території земель з моменту проголошення нею незалежності». Не ясно чому відправним пунктом є 1991 рік, тоді як етнічна територія України була сформована значно раніше і до сьогодні є ширшою, аніж кордони 1991 року.
3. В історіографічному огляді бракує згадок про деякі важливі праці, таких як О. Нагірняка, О. Богдашиної. Випала історіографія невідомої України 1920-х – 1940-х років, емігрантська та діаспорна історіографія, що й зберігала найцінніші українські традиції, на відміну від майже тотально індоктринованої совєтської історіографії. Занадто велику увагу в історіографічному огляді Авторка приділяє

поглядам советських та сучасних дослідників на предмет та завдання історичної географії, тоді як більш важливе значення для роботи мав би більш докладний розгляд теоретичних поглядів українських вчених XIX – початку XX ст. на об'єкт та предмет географічних та історико-географічних студій, вплив на них тогочасних світових концепцій.

4. Навряд чи доцільно було розглядати ситуацію так буквально «точково» по окремих містах (як, наприклад, у підрозділі 3.3. «Історико-географічні дослідження науковців Катеринослава, Миколаєва, Сімферополя»), адже діяльність у товариствах, з'їздах тощо втягувала у процес досліджень не тільки представників цих міст, але й Ялти, Феодосії, міст та містечок, сіл, сучасного півдня Одеської області тощо.
5. У підрозділі 4.4. висвітлений вплив історико-географічних досліджень на суспільно-політичний рух заходу України. На нашу думку, такий підрозділ виглядав би цілком природним і щодо Наддніпрянської України.

Зазначені зауваження та питання не зменшують значення та важливість висновків роботи.

Відповідність дисертації вимогам, передбаченим пунктами 6.7 Порядку присудження ступеня доктора філософії, що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Дисертація подана у вигляді спеціально підготовленої кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису, виконана здобувачем особисто, містить наукові положення, нові науково обґрунтовані теоретичні результати проведених здобувачем досліджень, що мають істотне значення для історичної науки та підтверджуються документами, які засвідчують проведення таких досліджень, а також свідчать про особистий внесок здобувача в науку та характеризуються єдністю змісту.

Кількість наукових публікацій, повноту опублікування результатів дисертації та особистий внесок здобувача до всіх наукових публікацій, опублікованих із співавторами та зарахованих за темою дисертації.

За результатами роботи над дисертацією авторкою опубліковано 18 наукових статей, з них 4 статті у наукових фахових виданнях України, взято участь у 9 всеукраїнських та міжнародних наукових та науково-практичних конференціях. Спираючись на тематику публікацій, у цих статтях було висвітлено науковий доробок вчених щодо історичної географії, територіальну специфіку розгортання досліджень.

Результати перевірки роботи на академічний плагіат

Дисертаційна робота була перевірена автоматизованим сервісом пошуку плагіату Unicheck. Результати перевірки зафіксовано в звіті від 06 березня 2023 р. та отримано наступні результати: оригінальність – 85,8 %, схожість – 14,2 %.

Дисертаційна робота була перевірена автоматизованим сервісом пошуку плагіату Unicheck. Результати перевірки зафіксовано в звіті від 06 березня 2023 р. та отримано наступні результати: оригінальність – 85,8 %, схожість – 14,2 %.

Дисертаційна робота Івасюк В.С. «Регіональна специфіка у становленні та розвитку історичної географії України XIX – початку XX ст.» є самостійним, оригінальним, завершеним дослідженням, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії, що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, із змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 341 від 21 березня 2022 р.

17 травня 2023 р.

Рецензент,
професор кафедри історії України
та спеціальних історичних дисциплін
факультету Історії та філософії,
доктор історичних наук, доцент

О.Є. Музичко

зідати громада: <u>О.Є. Музичко</u>
посада: <u>професор</u>
ЗАВЕРЯЮ:
Проректор ОНУ ім. І. Мечникова
<u>[Signature]</u> Запороженко О. В.